

MANZARA JANRIDA KOMPOZITSIYA VA RANG UYG‘UNLIGINING AHAMIYATI

Komoldinov Sirojiddin Jomoldin o‘g‘li
Art pedagogika kafedrası katta o‘qituvchisi

Obidjonova Ziroyat Oybek qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san‘atning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan manzara janrida kompozitsiya va rang uyg‘unligining badiiy hamda ilmiy ahamiyati tahlil qilinadi. Manzara ishlash jarayonida rassomning tabiatni idrok etishi, kompozitsion yechim tanlashi, ranglar munosabati va ularning psixologik ta’siri masalalari chuqur yoritiladi. Shuningdek, manzara janrining tarixiy shakllanishi, zamonaviy tasviriy san‘atdagi o‘rni va pedagogik jarayonda qo‘llanilishi haqida ilmiy mulohazalar beriladi. Maqola badiiy tafakkurni rivojlantirish, talabalarda estetik didni shakllantirish hamda ijodiy yondashuvni kuchaytirishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: manzara janri, kompozitsiya, rang uyg‘unligi, tasviriy san‘at, badiiy idrok, perspektiva, kolorit, estetik tafakkur, rangtasvir, tabiat obrazlari.

Manzara janri tasviriy san‘atning eng qadimiy va eng murakkab yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u insonning tabiatga bo‘lgan munosabatini, uning estetik idrokini va ichki kechinmalarini ifodalashda muhim o‘rin tutadi. Manzara faqat tabiatning tashqi ko‘rinishini aks ettirish emas, balki rassomning ichki dunyosi, hissiy holati va falsafiy qarashlarining badiiy ifodasidir. Shu sababli manzara janrida kompozitsiya va rang uyg‘unligi asosiy badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Har qanday manzara asarining ta’sir kuchi aynan shu ikki omil — kompozitsion tuzilma va ranglar uyg‘unligi bilan belgilanadi. Kompozitsiya tushunchasi tasviriy san‘atda asarning barcha elementlarini ma’lum bir g‘oya va mazmun atrofida uyg‘unlashtirishni anglatadi. Manzara janrida kompozitsiya tabiatdagi real ko‘rinishlarni shunchaki ko‘chirish emas, balki ularni badiiy qonuniyatlar asosida qayta tashkil etishdir. Rassom tabiatni kuzatar ekan, undagi asosiy va ikkinchi darajali elementlarni ajratadi, fazoviy chuqurlikni belgilaydi, ritm va muvozanatni yaratadi. Bu jarayonda kompozitsion markazni topish muhim ahamiyatga ega bo‘lib, tomoshabinning diqqatini asarning eng muhim qismiga yo‘naltiradi.

Manzara kompozitsiyasida gorizontal, vertikal va diagonal chiziqlarning o‘zaro munosabati katta rol o‘ynaydi. Masalan, keng dala manzarasi gorizontal chiziqlar orqali sokinlik va barqarorlik hissini uyg‘otsa, tog‘li manzaralarda

vertikal tuzilish kuch va ulug‘vorlikni ifodalaydi. Diagonal chiziqlar esa harakat va dinamika tuyg‘usini kuchaytiradi. Rassom ushbu kompozitsion vositalardan foydalanib, tabiatning turli holatlarini — tinch tong, quyosh botishi yoki bo‘ronli osmonni ifodalashi mumkin.

Perspektiva qonuniyatlari ham manzara kompozitsiyasining ajralmas qismidir. Chiziqli va havo perspektivasi orqali rassom fazoviy chuqurlikni yaratadi. Oldingi plan, o‘rta plan va orqa plan o‘rtasidagi mutanosiblik asarning realistik ta‘sirini kuchaytiradi. Ayniqsa, havo perspektivasi orqali ranglarning uzoqlashgan sari xiralashishi va sovuqlashishi tabiatning tabiiy ko‘rinishini yanada ishonchli qiladi. Rang uyg‘unligi esa manzara janrining eng nozik va murakkab jihatlaridan biridir. Ranglar nafaqat vizual tasvir vositasi, balki hissiy ta‘sir kuchiga ega bo‘lgan badiiy elementdir. Har bir rang o‘ziga xos psixologik ma‘noga ega bo‘lib, inson ruhiyatiga turlicha ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, yashil rang tinchlik va tabiat uyg‘unligini ifodalasa, ko‘k rang kenglik va sokinlikni anglatadi. Qizil rang esa energiya va harakatni ifodalaydi.

Manzara asarlarida rang uyg‘unligini yaratish uchun kolorit tushunchasi muhim ahamiyatga ega. Kolorit — bu asardagi ranglarning umumiy uyg‘unligi va badiiy yaxlitligidir. Issiq va sovuq ranglarning muvozanati, yorug‘lik va soya o‘rtasidagi kontrastlar orqali rassom tabiatning turli holatlarini ifodalaydi. Masalan, quyosh botishi manzarasida issiq ranglar ustunlik qilib, hissiy to‘yinganlikni kuchaytiradi, ertalabki manzaralarda esa sovuq va yorqin ranglar sokinlikni ifodalaydi. Ranglar uyg‘unligi nafaqat estetik, balki kompozitsion vazifani ham bajaradi. U orqali rassom fazoviy chuqurlikni kuchaytiradi, diqqat markazini belgilaydi va asarning umumiy ritmini boshqaradi. Rang kontrasti esa tasvirning dramatik ta‘sirini oshiradi. Shu bilan birga, ranglar o‘rtasidagi yumshoq o‘tishlar tabiatning tabiiyligini saqlab qolishga yordam beradi.

Manzara janrining tarixiy rivojlanishiga nazar tashlasak, uning ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Dastlab manzara tasvirlari diniy va dekorativ maqsadlarda qo‘llanilgan bo‘lsa, Uyg‘onish davriga kelib u mustaqil janr sifatida shakllandi. Leonardo da Vinchi, Jorjone, Titsian kabi rassomlar tabiatni ilmiy va badiiy yondashuv asosida tasvirlashga katta hissa qo‘shdilar. Keyinchalik impressionist rassomlar — Monet, Renoir va boshqalar rang va yorug‘lik o‘zgarishlarini bevosita tabiatda kuzatib, manzara san‘atiga yangi yondashuv olib kirishdi. O‘zbek tasviriy san‘atida ham manzara janri o‘ziga xos rivojlanish yo‘lini bosib o‘tgan. Bahodir Jalolov, Ro‘zi Choriyev, Malik Nabiyeu kabi rassomlar o‘z asarlarida O‘zbekiston tabiatining betakror go‘zalligini kompozitsion va rang jihatdan mukammal ifodalaganlar. Ularning ijodida milliy kolorit, yorqin ranglar va an‘anaviy kompozitsion yechimlar uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘ladi. Pedagogik jarayonda manzara janrini o‘qitish talabalarda badiiy tafakkurni

rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Kompozitsiya va rang uygʻunligini oʻrgatish orqali talabalarda kuzatuvchanlik, estetik did va ijodiy fikrlash qobiliyati shakllanadi. Dastlabki bosqichda oddiy tabiat elementlarini tasvirlash, keyinchalik murakkab manzara kompozitsiyalarini yaratish tavsiya etiladi. Bu jarayonda rang nazariyasi, yorugʻlik-soya qonuniyatlari va perspektiva asoslarini oʻrganish muhimdir. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar ham manzara janrining rivojlanishiga taʼsir koʻrsatmoqda. Raqamli rangtasvir dasturlari rassomlarga yangi imkoniyatlar yaratib, rang va kompozitsiya bilan tajriba oʻtkazishni osonlashtirmoqda. Biroq, anʼanaviy rangtasvir qonuniyatlarini bilmasdan turib, raqamli sanʼatda ham mukammal natijaga erishish qiyin.

Manzara janrida kompozitsiya va rang uygʻunligi nafaqat texnik masala, balki chuqur badiiy-falsafiy mazmunga ega jarayondir. Rassom tabiatni tasvirlar ekan, u nafaqat koʻrgan narsasini, balki his qilgan va idrok etgan dunyosini ham ifodalaydi. Shu bois manzara asari tomoshabinda estetik zavq uygʻotish bilan birga, uni tafakkurga chorlaydi, tabiatga nisbatan mehr va hurmat hissini shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, manzara janrida kompozitsiya va rang uygʻunligi badiiy asarning asosiy ifoda vositalaridan biri boʻlib, u orqali rassom tabiatning goʻzalligini, uning oʻzgaruvchan holatlarini va hissiy taʼsirini chuqur ifodalaydi. Kompozitsion tuzilma asarning mantiqiy asosini yaratgan boʻlsa, rang uygʻunligi uning hissiy va estetik taʼsir kuchini belgilaydi. Ushbu ikki omilning uygʻunligi natijasida chinakam badiiy manzara asari vujudga keladi. Manzara janrini oʻrganish va tahlil qilish esa nafaqat rassomlar, balki sanʼatshunoslar va pedagoglar uchun ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega boʻlib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ganiev, A., Ahmedov, D. S. U., Boltaboyev, A. K. U., & Turamov, M. R. U. (2026, February). Cognitive load theory and AI integration: Optimizing educational technology for enhanced learning outcomes. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3393, No. 1, p. 060053). AIP Publishing LLC.
2. Inamova, Zarnigor Zafar-qizi, and Shirinoy Tursunali-qizi Ismatullayeva. "DEVELOPING ENGINEERING DESIGN SKILLS IN STUDENTS." *Altum International Conference Platform*. No. 1. 2026.
3. Hasanboy oʻgʻli, B. A. Methods Of Using Modern Technologies Of Teaching In Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 960-963.
4. Boltaboyev, A. X. (2025). Umumtaʼlim maktablarining boshlangʻich sinf oʻquvchilarini tasviriy sanʼatga oʻrgatishning maqsadi va mazmuni. *Namangan Davlat Pedagogika Instituti: Taʼlim va Taraqqiyot ilmiy-uslubiy jurnali*, 6, 50-55.
5. Boltaboyev, A. X., & Xaydarova, M. K. (2026). Kompyuter dizayn orqali maktab oʻquvchilarining estetik tafakkurini rivojlantirish. *Zamonaviy sanʼat va gumanitar fanlar boʻyicha Yevropa sharhi*, 2(1), 42-44.

6. Boltaboyev, A. X. (2026). *Academic Research in Modern Science. International Scientific-Online Conference*, 3 (8), 140–146.
7. Boltaboev, A. K., & Abdirasilov, S. F. (2023). METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS BY MAKING PENCIL DRAWINGS AND DRAFTS. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 57-60.
8. Boltaboyev, A. (2023, December). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHINING KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH SHART-SHAROITLARI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).
9. Babur, N., Muazzam, N., & Shahrizoda, A. (2024). THE UNIQUENESS OF WORKING WITH GEOMETRIC OBJECTS IN PENCIL DRAWING CLASSES. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(2), 62-66.
10. Бобур, А. Ў. Н. (2022). Тасвирий санъат асарларини яратишда композиция қонунларининг илмий асосларидан фойдаланиш. *Science and Education*, 3(2), 1087-1095.
11. O‘G‘Li, B. A. A. (2024). Talabalarning figurali kompozitsiya ishlashda naturadan qarab ishlashning ahamiyati. *Science and Education*, 5(12), 229-232.
12. O‘G‘Li, B. A. A., Lutfullayeva, S. N. Q., & Olimjonova, O. J. Q. (2024). Rangtasvirda kompozitsiya ishlashning qonun-qoidalari, uslublarini o‘rganishning nazariy va amaliy asoslari. *Science and Education*, 5(12), 214-218.
13. Nabiyeu, B. (2022). Natyurmort kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashda bosqichlar asosida ishlashning ahamiyati. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 334-338.
14. Oktyabrov, M. A. O. G. L., & Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Chizmachilik darslarida tutashmalarni formulaviy va vizualmnemonik yondashuv asosida o‘rgatish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 409-416.
15. Ro‘zimamatova, S. I. Q. (2026, March). MODERN COMPOSITIONAL AND COLOR SOLUTIONS IN CREATING STILL LIFE COMPOSITIONS IN WATERCOLOR. In *Altum International Conference Platform* (No. 2, pp. 4-9).
16. Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Innovative methods for revealing students’ individual abilities in painting classes. *Science and Education*, 7(3), 349-353.
17. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish bo‘yicha metodik tavsiyalar. *Scientific-theoretical journal of International education research*, 2(1), 42-46.
18. Sattarov, F. (2024). SCIENTIFIC-THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEARNING THE RULES OF COMPOSITION AND DEPICTION IN PAINTING. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(10), 379-382.
19. Sattarov, F. I. (2024). Techniques and Methods of Creating Fine Art Works. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 2(3), 269-271.
20. Sattarov, F. I., & Rahimjonova, N. B. Q. (2026, February). THE PROCESS OF WORKING ON COMPOSITION IN PAINTING LESSONS. In *Altum International Conference Platform* (No. 1, pp. 17-20).
21. Sattarov, F. I., & Usmanova, X. N. Q. (2026). Teaching the subject of composition in specialized art schools. *Science and Education*, 7(2), 386-389.

22. Sattarov, F. I., & Lutfullayeva, S. N. Q. (2026). The influence of interactive methods on the development of compositional thinking in painting lessons. *Science and Education*, 7(2), 356-360.
23. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG „ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.
24. Tadjibayev, A. B., & Abdurashidova, U. D. Q. (2026, January). THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF TEACHING TECHNICAL DRAWING AND GEOGRAPHY ON AN INTEGRATIVE BASIS. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 64-68).
25. Tokhtaeva, Z., Salomov, B., Tadjibaev, A., Urinov, S., Chulieva, G., & Tueva, E. (2025, September). Optical systems in UAVs for sustainable development of precision agriculture. In *Optical and Computational Technologies for Measurements and Industrial Applications (OptiComp 2025)* (Vol. 13803, pp. 82-90). SPIE.
26. Tadjibayev, A. (2025). YAGONA GRAFIKAVIY TEXNOLOGIYANI AMALIYOTGA JORIY ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 291-295.
27. Tadjibaev, A. B. (2014). The role of subject teachers in providing a unified graphics mode. *The Advanced Science. Open access journal.–United State*, (9-2014), 43-45.
28. ugli Dominjonov, K. F. (2026). THE HARMONY OF FOLK APPLIED ART AND CONTEMPORARY ART IN POTTERY WORKS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 32-35.
29. Faxriddin o‘g‘li, D. K. (2026). O‘ZBEKISTON KULOCHILIGIDA TARIXIY SHAXSLAR TALQININING BADIY TAHLILI. *SHOKH LIBRARY*, 1(1).
30. Dominjonov, K. F. U. (2026, January).
31. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Ulug‘Bek-O‘G‘Li, K. (2026). Kulolchilikda yangi materiallar va texnologiyalarning qo‘llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 87-92.
32. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Odilova, M. X. J. Q. (2026). Zamonaviy hayotimizda naqqoshlik milliylik omili. *Science and Education*, 7(2), 350-355.
33. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Axmatjonova, U. L. Q. (2026). An‘anaviy va zamonaviy kulolchilik texnologiyalarining taqqoslanishi va rivojlanish istiqbollari. *Science and Education*, 7(2), 79-86.
34. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Xamidullayeva, K. A. Q. (2026). Integratsion dars modeli samaradorligi: nazariy va empirik tahlil. *Science and Education*, 7(3), 403-407.
35. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Akbarova, M. B. Q. (2026). Kulolchilik asarlarida xalq amaliy san‘ati va zamonaviy san‘at uyg‘unligi. *Science and Education*, 7(3), 430-435.
36. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Saydullayeva, D. Q. C. Q. (2026). Kulolchilik buyumlari orqali O‘zbekistonning madaniy merosini ifodalash. *Science and Education*, 7(3), 436-440.
37. O‘G‘Likomoldinov, S. J., & Abdirasilov, S. F. (2023). ON THE INTEGRITY OF ILLUSTRATION IN PAINTING LESSONS AND ITS RELATIONSHIP WITH COMPOSITION ACTIVITY. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 168-171.